

129 yılının sonlarında (747 sonbaharı) Ebû Müslim-i Horasânî kuvvetlerinin süratle artması Horasan'da kendi aralarında savaşmakta olan Arap kabilelerini ona karşı birleştirmiş, Ali b. Cüdey' ve Şeybân b. Seleme el-Harûrî gibi isyancılar Nasr'la ittifak kurmuşlardı. Ancak Ebû Müslim, babasını Nasr'ın öldürttüğüne inandığı Ali'nin ittifaktan ayrılıp kendisine katilmesini sağladı ve birlikte Nasr'ın üzerine yürüdüler. Merv'i onlara bırakmak zorunda kalan Nasr (9 Cemâziyelevvel 130 / 15 Ocak 748), sırasıyla Serahs, Tûs ve Nişâbur'a çekildi. Tûs'u ele geçiren Abbâsî nakib ve kumandanlarından Kahtâbe b. Şebîb, kendisini durdurmaya çalışan Nasr'ın oğlu Temîm'i yenip öldürdükten sonra Nişâbur'a yöneldi. Bunu duyunca Kûmis'e, halifenin emriyle Irak Valisi Yezîd b. Ömer'in gönderdiği ordunun Kahtabe tarafından hezimete uğratılmasının ardından Rey'e çekilen Nasr orada hastalandı ve Hemedan'a götürülürken Sâve'de öldü (12 Rebûllevvel 131 / 9 Kasım 748).

Kaynaklarda ihtiyatlı, siyaseti iyi bilen, cömert, fesahat ve belâgat sahibi başarılı bir vali olarak tanıtılan Nasr'ın Horasan'da o döneme kadar görülmemiş bir refah sağladığı kaydedilmektedir. Vergi reformu ve imar faaliyetleri yanında divan defterlerini Pehlevîce'den (Orta Farsça) Arapça'ya çevirtmiştir. Aynı zamanda şair olan Nasr'ın şiirleri, Abdullah el-Hatîb tarafından derlenerek *Dîvânü Nasr b. Seyyâr* adıyla yayımlanmıştır (Bağdat 1972).

BİBLİYOGRAFYA :

Halîfe b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 359, 366, 370, 388-391, 396-397; Belâzürî, *Fütüh* (Fayda), bk. İndeks; a.m.f., *Ensâbü'l-esrâf* (nşr. Mahmûd Firdavs el-Azm), Dimaşk 1998-2000, III, 133, 136, 144-153; X, 28-29; Ya'kûbî, *Târîh*, s. 312, 326, 332-333, 340-342; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; Nerşahî, *Târîhu Buḥârâ* (trc. ve nşr. Emîn Abdülmecîd Bedevî – Nasrullah Mübeşşir et-Tîrâzî), Kahire 1385/1965, s. 21, 24, 89-90; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşiltan), Ankara 1963, s. 216-219, 225-233, 251-256, ayrıca bk. İndeks; M. A. Shaban, *The Abbasid Revolution*, Cambridge 1970, s. 92, 103, 108, 117-118, 123-137; E. L. Daniel, *The Political and Social History of Khurasan under Abbasid Rule, 747-820*, Minneapolis 1979, s. 44-58, 74-86; V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (haz. Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul 1981, s. 247-253; Mehmet Yıldırım, *Nasr b. Seyyâr ve Zamanı* (yüksek lisans tezi, 1990), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Yusuf Kısa, *Nasr b. Seyyâr ve Emevîlerin Yıkılışı Yıllarında Türk Yurtlarının Siyasal Durumu* (yüksek lisans tezi, 1994), SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Nahide Bozkurt, *Oluşum Sürecinde Abbasi İhtilali*, Ankara 2000, bk. İndeks; Osman Aydın, *Fethinden Sâmânîler'in Yıkılışına Kadar (93-389/711-999) Semerkant Tarihi* (doktora tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü,

sü, s. 251-262, 269-280; H. A. R. Gibb, *Orta Asya'da Arap Fetihleri* (trc. Hasan Kurt), Ankara 2005, s. 82-103, 106-112; Muhammed b. Nâsir b. Ahmed, "Nasr b. Seyyâr ve eşeruhû fi Bilâdi's-şark", *Mecelletü Câmî'ati'l-İlmâm Muḥammed b. Su'ûd el-İslâmiyye*, sy. 25, Riyad 1420/1999, s. 437-562; K. V. Zetterstéen, "Nasr b. Sayyâr", *IA*, IX, 107-109; C. E. Bosworth, "Nasr b. Sayyâr", *EI²* (İng.), VII, 1015-1016.

NAHİDE BOZKURT

NASR SÜRESİ

(سورة النصر)

Kur'an-ı Kerim'in yüz onuncu sûresi.

Medine döneminde nâzil olmuştur. Bütün olarak indirilen son sûredir. Nüzûl zamanı hakkında ileri sürülen farklı görüşler içinde sûrenin Vedâ haccı sırasında (Zilhicce 10 / Mart 632) nâzil olduğunu belirten rivayet ağırlık kazanmakla birlikte İslâmiyet'in hızla yayılmaya başladığı 7 veya 8 (628 veya 629) yılında indiğini kabul edenler de vardır (Âlûsî, XXX, 676; M. Tâhir İbn Âşûr, XXX, 514-515). Üç âyet olup fâsılası "ح . ا" harfleridir. Adını ilk âyetinde geçen **nasr** (yardım) kelimesinden alır. "İzâ câe nasrullah" ve Hz. Peygamber'in vefatına işaret ettiği için Tevdî (vedâ) sûresi olarak da isimlendirilir.

Daha önce nâzil olan âyetlerde Allah Teâlâ hidayet ve hak dinle gönderdiği peygamberine zafer vereceğini vaad etmişti (et-Tevbe 9/32-33; es-Saf 61/8-9). Bu sûrede ilâhî yardım gelip fethin gerçekleştiği ve insanların gruplar halinde Allah'ın dinine girdiği belirtilmiş, Resûlullah'tan Cenâb-ı Hak'ı övgü ifadeleriyle yüceltmesi ve bağışlanma talebinde bulunması istenmiştir. Sûrede geçen "ilâhî yardım ve zafer" (nasr, feth) hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Hz. Peygamber ve ashabı, vahyin başlangıcından itibaren Hudeybiye Antlaşması'na kadar (6/628) büyük sıkıntılar çekmişti. Yirmi yıla yaklaşan bu süre içinde müslümanlar maddî ve mânevî bakımdan donandıktan sonra ilâhî nusret ve zafer dönemi gelmiş ve Resûl-i Ekrem'in vefatından iki üç ay öncesinde başarı kernal noktasına ulaşmıştır. Sûrede bu hususa işaret edilerek son peygamberden ebedî âleme geçiş hazırlıklarına başlaması ima edilmiştir. Nitekim bazı kaynaklarda Resûl-i Ekrem'in sûreden böyle bir işaret aldığı ifade ettiği kaydedilmektedir (meselâ bk. *Müsned*, I, 217, 338; Taberî, XV, 434).

Hz. Âişe'den gelen rivayetlerde Resûlullah'ın Nasr sûresinin nüzûlünden sonra

namaz sırasında ve diğer zamanlarında Allah'ı tesbih edip O'na hamd ettiği ve istiğfarda bulunduğu belirtilmektedir (Buhârî, "Tefsîr", 110/1-2; Müslim, "Şalât", 218-220). Hz. Peygamber'in bu dua ve niyazını bir şükür ifadesi, ebediyet âlemi için bir hazırlık ve ümmeti için örnek olarak değerlendirmek mümkündür. Nasr sûresinde ayrıca müminlere elde ettikleri zafer ve gücün, benimsedikleri dinin yerleşip yayılması şeklindeki nimetlere karşılık Allah'a hamdederek şükürde bulunmaları, mânevî sahada gelişmeleri için Allah'tan mağfiret dilemeleri yönünde mesaj verilmektedir.

Nasr sûresinin fazileti hakkında Enes b. Mâlik'ten rivayet edilen ve diğer bazı sûreleri de kapsayan hadiste "İzâ câe nasrullah" sûresinin Kur'an'ın dörtte birine denk olduğu ifade edilmiştir (*Müsned*, III, 146-147, 221; Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'an", 7; sıhhatinin değerlendirilmesi için bk. *Müsned* [Arnaût], XIX, 472-473; XXI, 32-33; İbrâhim Ali, s. 381-382). Bu oran Kur'an muhtevasının tevhid, nübüvvet, dünya ve âhiret ahkâmı şeklinde dört bölümde özetlenmesi ve Nasr sûresinin peygamber gönderme amacını teşkil eden "insanların dine girmesi" olgusunu temsil etmesi biçiminde açıklanmıştır (*a.g.e.*, s. 382). Bazı kaynaklarda nakledilen, "İzâ câe nasrullah sûresini okuyan kimseye Mekke'nin fethedildiği gün Muhammed'le birlikte bulunan gazilerin sevabı verilir" meâlindeki hadisin (Zemahşerî, IV, 295; Beyzâvî, IV, 460) mevzû olduğu kabul edilmiştir (Muhammed et-Trablusî, II, 729).

Nasr sûresi hakkında yazılan eserlerden bazıları şunlardır: İbn Receb, *Tefsîru sûreti'n-Nasr* (İbn Kayyim'in *Tuhfetü'l-vedûd* adlı eseriyle birlikte, Lahor 1339; nşr.

Nesih hattıyla yazılmış Nâsr sûresi

Muhammed b. Nâsır el-Acmî, Küveyt 1407/1986; nşr. Eşref b. Abdülmaksûd, Kahire 1987); Muhammed b. İbrâhim el-Hüseynî, *Tefsîru sûreti'n-Naşr* (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 62); Ali b. Mustafa el-Erbilî, *Tefsîru sûreti İzâ câ'e naşrullâh* (İÜ Ktp., AY, nr. 2202); Âlî Mustafa, *'İzzetü'l-âşr fi tefsîri sûreti'n-Naşr* (TSMK, Revan Köşkü, nr. 201); Üveys b. Muhammed Üskûbî (Veysi), *Ğurretü'l-âşr fi tefsîri sûreti'n-Naşr* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3635); Mehmet Fevzi Sevilmiş, *Nasr Suresinden Bazı Hakikatler* (İzmir 1956).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 217, 338; III, 146-147, 221, a.e. (Arnaût), XIX, 472-473; XXI, 32-33; Buhârî, "Tefsîr", 110/1-2; Müslim, "Şalât", 217-220; Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 7; Taberî, *Câmi'u'l-bejân* (nşr. Sidki Cemil el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XV, 434; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl* (nşr. Seyyid el-Cümeylî), Beyrut 1410/1990, s. 401; Zemaşşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 293-295; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXXII, 149-164; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, Beyrut 1410/1990, IV, 460; İbn Kesîr, *Tefsîrül'l-Kur'âni'l-âzîm*, Kahire, ts. (Dâru İhyâ'ül-kütübü'l-Arabiyye), IV, 561-563; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408, II, 729; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî* (nşr. M. Ahmed el-Amed – Amr Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1421/2000, XXX, 676; M. Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, Beyrut 1421/2000, XXX, 514-515; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, *Fezâ'ilü'l-süveiri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 381-382; Mahbûbe Müezzîn, "Sûre-i Naşr", DMT, IX, 421-422. M. KÂMİL YAŞAROĞLU

NASRÂBÂDÎ,

İbrâhim b. Muhammed

(إبراهيم بن محمد نصر آبادي)

Ebû'l-Kâsım İbrâhim b. Muhammed b. Ahmed b. Mahmeveyh en-Nasrâbâdî (ö. 367/978)

İlk devir sûfilerinden, muhaddis.

Nişâbur'un Nasrâbâd mahallesinde doğdu. Şeyhülcibâl diye tanınan Kirmanşahlı sûfi İbrâhim b. Şeybân'dan hadis, fıkıh, tarih ve tasavvuf ilimlerini tahsil etti. Genç yaşta itibaren hadis ilmine özel bir ilgi duydu. Hadis toplamak için Horasan şehirlerinin yanı sıra İran, Irak, Suriye ve Mısır'ı dolaştı. Fakih ve muhaddis Ebû Bekir el-Ebherî ile muhtemelen, on beş yıl kaldığı Bağdat'ta görüştü. Rivayetlerinin çoğu, kendisinden bütün musanferlerini dinlemek için uzun müddet beraber bulunduğu hocalarından İbn Ebû Hâtim'e dayanır. Sülemî ve Hatîb el-Bağdâdî tarafından sika olarak nitelenen Nasrâbâdî'den Hâkim

en-Nisâbü'rî, Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî, Ebû Hâzım el-Abdûyî, Ebû'l-Alâ Muhammed b. Ali el-Vâsıtî, Ebû Ali ed-Dekkâk ile birlikte bir topluluk hadis rivayet etmiştir.

Nasrâbâdî Ebû Bekir eş-Şiblî'ye mürid olduktan sonra muhtemelen şeyhiyle birlikte Nişâbur'dan ayrıldı. Memleketine yirmi yılı aşkın bir süre sonra 340'ta (952) döndüğüne göre Şiblî'ye 320 (932) yılından önce intisap etmiş olmalıdır. Ebû Ali er-Rûzbârî, Ebû Muhammed el-Mürtâis gibi sûfilerle sohbet eden Nasrâbâdî, Mekke'de Ebû Osman el-Mağribî ile görüştü. Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî ve Ebû Ali ed-Dekkâk onun ileri gelen müridlerindedir.

Hallâc-ı Mansûr'un takipçilerinden olan Nasrâbâdî uzun bir ayrılıktan sonra döndüğü Nişâbur'da görüşlerini herkese açık olmayan sohbet meclislerinde yaymaya başladı. Nebî ve siddîkların ardından en büyük muvahhid olarak nitelediği Hallâc'ın ruh konusundaki görüşlerini savunması sebebiyle hakarete uğradı, dövüldü ve hapsedildi. Ruhun yaratılmadığını iddia ettiği şeklindeki suçlamaya, "Hayır! Ben sadece 'ruh yaratılmıştır' ifadesini kullanmıyorum, 'ruh rabbimin emrindedir' (el-İsrâ 17/85) diyerek Allah'ın dediğini söylüyorum" şeklinde cevap verdiyse de eleştirilmekten kurtulamadı. Onun, kelâmcı ve fakih Ebû İshak el-İsferâvî'nin Nişâbur Camii'nde ruhun yaratıldığına dair yaptığı vaazdan etkilenecek bir görüşünden döndüğü kaydedilmektedir (Bedrân, II, 251). Nasrâbâdî'nin hıristiyan mezarlarını ziyaret ederek etrafında tavaf yapması da eleştiri konusu olmuştur. Bu davranışının Kâbe'yi küçümselediği anlamına geldiğini söyleyenlere böyle bir niyeti olmadığını, ikisini de Allah'ın yarattığını, ancak Kâbe'deki faziletin diğerinde bulunmadığını belirtmiş, böyle bir davranışın Allah'ın yarattığı olduğu için köpeğe ikramda bulunan kimsenin davranışına benzediğini söylemiştir. Ferîdüddin Attâr, onun aşk ve muhabbet galebesiyle beline zünnar bağlayıp Mecûsîler'in ateşkedelerini tavaf ettiğini kaydeder (*Tezkiretü'l-evliya*, s. 785).

Kırk defa hac yaptığı belirtilen Nasrâbâdî hayatının sonlarına doğru Mekke'ye yerleşip kendisini tamamen ibadete verdi. Bu yolculuğu sırasında ona refakat eden müridi Sülemî, seyahatin şeyhin hayatının sonuna doğru gerçekleştiğini belirttiği halde tarihini yanlışlıkla 336 (948) olarak kaydettir. Diğer müellifler ise bu seyahatin 365 (976) ya da 366 (977) yılında ger-

çekleştiğini belirtir. Nasrâbâdî 367 yılı Zilhiccesinde (Temmuz 978) Mekke'de vefat etti ve Fudayl b. İyâz'ın yanına gömüldü. Ferîdüddin Attâr ve Abdurrahman-ı Câmî, diğer müelliflerin aksine şeyhin ölüm tarihini 372 (982-83) olarak zikretmektedir. Oğlu Ebû İbrâhim İsmâil kendisi gibi sûfi ve muhaddistir.

Vâzilik, zâhidlik ve sûfliğinin yanı sıra tarih bilgisine özellikle vurgu yapılan Nasrâbâdî'ye göre Hak'tan gelen bir cezbe insan ve cin topluluğunun ibadetinden daha üstündür. "Sana Hak'tan bir şey görüldüğünde ne cennete ne de cehenneme aldır, fakat o hal geçince Hakk'ın yüce kıldığını sen de yüce kıl" diyen Nasrâbâdî'nin galebe ve vecd halindeyken bu tür davranışlarda bulunmuş olmakla birlikte genellikle şeriat çizgisinden sapmamaya çalıştığı görülmektedir. Nitekim tasavvufun aslını Kitap ve Sünnet'e sınırlamak, hevâ ve bid'attan el çekmek, pirlere saygılı olmak, halkın hatalarını hoş görmek, dost ve arkadaşlarla iyi geçinmek, güzel ahlâklı olmak, evrâda devam etmek, ruhsatlara yanaşmamak ve te'vil yapmamak şeklinde tanımlamış, bu çerçevede şeriata uymayan ya da şüpheli olan şeylerden kaçınmanın gerekliliği üzerinde durmuştur. Ona göre Hakk'a yakın olmak farzları eda etmekle, mârifet sünnete uymakla, muhabbet nâfilelere devam etmekle kazanılabilir. Nasrâbâdî velâyetin son merhalesini nübüvvetin başlangıcı olarak nitelemiş, Hz. Peygamber'in mârifete dair konulardan söz etmemesinin onun kemalinden kaynaklandığını söylemiş, bir şeyde kemale erenin o şeyden az söz ettiğini belirtmiştir. Sülemî ve Attâr, onun topladığı hadisleri kaydettiği bir kitabından bahsetmekteyse de eser günümüze ulaşmamıştır. Kaynaklarda sadece birkaç beyit şiiri kaydedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 484-488; Halife en-Nisâbü'rî, *Telhiş-i Tarih-i Nişâbur* (nşr. Behmen Kerîmî), Tahran, ts. (Kitâbhâne-i İbn-i Sînâ), s. 161; Hatîb, *Târihu Bağdâd*, VI, 169-170; Kuşeyrî, *er-Risâle*, I, 193-194; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 263-264; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 492-493; Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dimaşk*, II, 249-253; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VIII, 412; Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'l-evliya* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991, s. 785-792; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, III, 310-311; Sibî İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân* (nşr. Cenân Celîl Muhammed), Bağdad 1990, s. 197-198; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XVI, 263-267; a.mlf., *el-İber*, II, 125; a.mlf., *Târihu'l-İslâm: sene 351-380*, s. 367-371; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, VIII, 81-83; Safedî, *el-Vâfi*, VI, 117-118; Yâfîî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 387-388; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1419/1998, XIV, 819-820; Fâsî, *el-İkdu's-şemin*, III, 237-239; İbn Tağ-